

FOTOGRAFIE ȘI ISTORIE. VIZITA DE LA SIGHIȘOARA A MOȘTENITORULUI TRONULUI AUSTRO-UNGARIEI ȘI A REGELUI BAVARIEI (NOIEMBRIE 1916)¹

Adonis P. Mihai

*Motto: „While photographs may not lie, liars may photograph.”*²
Lewis Hine (1874-1940, sociolog și fotograf american)

De-a lungul timpului, în cei 725 de ani de existență documentară, Sighișoara a fost vizitată de diverse capete încoronate, împărați și regi, prinți și prințese și de diverse personalități politice, militare și culturale. În această „tradiție” s-a înscris și prezența la Sighișoara, în data de 7 noiembrie 1916, a moștenitorului tronului Austro-Ungariei, arhiducele Carol de Habsburg³ și a regelui Bavariei, Ludwig al III-lea.⁴ Această vizită a celor doi lideri politici și militari a fost documentată și din punct de vedere fotografic. Până astăzi s-au păstrat o serie de fotografii, care au înregistrat acest moment unic în istoria orașului nostru. Aceste fotografii, conservate până astăzi, vor face obiectul lucrării de față.

Pentru început, am dori să indicăm câteva scurte etape din istoria fotografiei și să arătăm însemnătatea fotografiei ca sursă documentară, urmând ca apoi să analizăm fotografiile cu vizita moștenitorului tronului austro-ungar și a regelui Bavariei. Vom încheia cu sublinierea valorii fotografiilor pentru scrierea istoriei.

Demersul nostru, de recuperare a unui episod semnificativ de istorie locală, face parte dintr-un efort istoriografic mai larg și de durată, care va permite aducerea la cunoștința publicului larg a unor momente cheie din istoria seculară a orașului nostru.

---

¹ Lucrarea de față a fost prezentată, într-o formă mai restrânsă, în data de 29 mai 2023 la Sala Festivă a Primăriei Sighișoara cu ocazia aniversării a 124 de ani de la deschiderea porților Muzeului *Alt-Schäßburg/Sighișoara-Veche*.

² Textul *motto*-ului nostru poate fi tradus prin următoarele cuvinte: „În timp ce fotografiile nu pot minți, mincinoșii pot fotografia.”

³ Arhiducele Carol, viitorul împărat Carol I al Austriei și rege Carol al IV-lea al Ungariei a trăit între anii 1887-1922 și a fost ultimul împărat al Imperiului Austro-Ungar (21 noiembrie 1916 - 21 martie 1919).

⁴ Regele Ludwig al III-lea (1845-1921) a fost ultimul rege al Bavariei între anii 1913-1918.

Astăzi, cu toții ne trăim viețile într-o lume în care prezența fotografiilor de tot felul reprezintă un fapt normal sau chiar banal. Cu toate acestea trebuie să realizăm că nu a fost întotdeauna așa, iar contemplarea unei lumi fără fotografii constituie o adevărată provocare pentru omul contemporan. În societățile în care nu au existat imagini, marea majoritate a oamenilor nu au lăsat nici o urmă vizuală a existenței lor.

Primele fotografii, *dagherotipurile* au apărut în Franța pe la 1839 și erau expuse pe plăcuțe din metal, fotosensibilizate cu ajutorul bromurii de argint. Dagherotipurile au fost denumite după inventatorul lor Louis Jacques Mandé Daguerre (1787-1851). Pe plăcuța metalică se fixa o imagine pozitivă. În dezvoltarea fotografiei a urmat *ferotipia*, prin care se realiza o fotografie tot pozitivă, pe o placă subțire din fier. Materialul fotosensibil al acesteia era emulsia de colodiu. Această tehnică a fost patentată în 1856 de către americanul Hamilton Smith (1819-1903). Ferotipia se zgâria însă foarte ușor și trebuia protejată într-un cadru de carton cu sticlă.

Tehnica fotografică a avansat în mod considerabil în momentul în care s-a descoperit că materialele sensibile la lumină puteau fi aplicate și pe o plăcuță din sticlă. Introdusă în 1851, *ambrotipia* a devenit cea mai populară tehnologie de fotografiere. Suportul, conținând emulsia fotosensibilă, putea fi montat în aparatul de fotografiat și mai apoi, prin expunere la lumină se înregistra o imagine negativă. „*Negativul*” era tipărit ulterior într-o imagine pozitivă. Plăcuțele din sticlă au constituit însă o adevărată provocare pentru fotograf, emulsia trebuind a fi aplicată pe sticlă în întuneric, iar apoi, înainte de a se usca, se introducea în aparat. Pentru a se obține o fotografie decentă, o expunere putea dura chiar și cinci minute. Prin anii '70 ai secolului al XIX-lea s-au introdus plăcuțele fotografice uscate. În anul 1871, fotografii englez Richard Leach Maddox (1816-1902) a inventat procedeul fotografic care folosea gelatina drept emulsie fotosensibilă. Aplicată pe o placă de sticlă, ea oferea un mediu fotografic portabil și era relativ ușor de folosit. Noul sistem de fotografiere cu placă uscată pe bază de gelatină a înlocuit tehnicile vechi și a făcut posibilă fotografia de masă. Folosirea gelatinei ca emulsie a rămas standardul pentru aproape toate filmele fotografice până foarte de curând. Americanul George Eastman (1854-1932) a reușit să inventeze o nouă bază pentru emulsie, una flexibilă și incasabilă, care putea fi rulată - *filmul fotografic*. Emulsia fotosensibilă era aplicată pe o bază subțire din nitrat de celuloză.⁵

---

⁵ Frederic J. Athearn, *A Window to The Past – A view to the future. A guide to Photo documenting Historical Places*. Foreword by Gregory D. Kendrick. Photography by Frederic J. Athearn. Second Edition. Revised. Bureau of Land Management, Colorado State Office, Denver, Colorado, 1994, p. 1-11.

Imaginea fotografică sub formă de document a fost întotdeauna definită de privitor și a fost considerată veridică deoarece părea a fi independentă de valorile și credințele observatorilor. În a doua jumătate a sec. al XIX-lea fotografia a fost gândită să producă o înregistrare obiectivă și era mai puțin o interpretare sau redare a unei informații. În epocă, se considera că aparatele de fotografiat produceau documente fotografice și nu simple imagini. Fotografiile reflectau doar ceea ce se afla în fața obiectivului, dintr-un anumit loc la un moment dat.

Fotografiile încapsulează un paradox temporal prin însăși definiția lor, întruchipat de cele două formule: *acolo-atunci* (unde și când a avut loc fotografierea) și *aici-acum* (locul și împrejurarea când este văzută fotografia). Acest paradox funcționează în două direcții, prin capacitatea imaginii fotografice de a depune mărturie pentru noi, respectiv prin posibilitatea ei concretă de a readuce la viață oameni și locuri, evenimente și lucruri din trecut, în momentul privirii ei.

Astăzi reușim să certificăm cele mai multe dintre evenimentele politice, militare, sociale și culturale prin imaginile fotografice. În cele mai multe cazuri, acestea sunt chiar întâmplările care ne modelează viețile și care constituie obiectul amintirilor noastre. Prin intermediul fotografiilor documentare aflăm în prezent despre cele petrecute în trecut. În acest sens, una dintre cele mai revoluționare acțiuni ale fotografiei constă în faptul că oamenii nu trebuie să fie prezenți la o întâmplare pentru a depune mărturie despre ea. Evenimentul le este intermediat prin fotografi și în acest fel oricine are posibilitatea de a se întâlni cu o mărturie istorică fotografică.⁶ Acesta a fost și cazul fotografiilor din cercetarea noastră.

Dacă textele scrise au o zonă relativ limitată pentru interpretări, caracterul deschis al fotografiilor permite înțelegerea lor în modalități diferite. O dată cu trecerea anilor, imaginile aparent statice capătă interpretări dinamice și toate fotografiile devin dovezi istorice ale trecutului portretizând în mod concret evenimentele istorice pe care le-au imprimat. Fotografiile reprezintă semne elocvente ale experienței umane colective și oferă societăților, care le-au produs, posibilitatea creării unei cronologii cu privire la istoriile lor, indiferent dacă acestea sunt publice sau private.⁷

În termenii sec. al XX-lea, fotografiile erau înregistrarea evenimentelor și lucrurilor percepute de fotograf, care decidea cu privire la ceea ce trebuia captat pe o peliculă fotografică. Opțiunea fotografului era foarte importantă, dar

---

⁶ Steve Edwards, *Photography. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2006, p. 2-127.

⁷ Oren Meyers, *Still Photographs, Dynamic Memories: A Study of the visual presentation of Israel's Past in Commemorative Newspaper Supplements* în *Communication Review* – July 2002, p. 180-184.

aceasta nu se rezuma doar la a fotografia pe *cineva* sau *ceva* anume, ci mai ales la a face fotografia convenabilă la *momentul potrivit*. În timp ce o fotografie redă ceea ce a fost văzut de fotograf pentru doar o singură dată, prin însușirile sale distincte fotografia face aluzie și la ceea ce nu se vede, la ceea ce este lăsat deoparte.

Fotografia a fost întotdeauna asociată cu ideea de istorie pentru că reține pentru posteritate ipostaza unei persoane sau un eveniment din a doua jumătate a secolului al XIX-lea sau din secolul al XX-lea. Spre deosebire de orice altă reprezentare vizuală, fotografia a avut valoare ca fixare permanentă a subiectului său și nu a fost considerată doar o redare, o imitare sau o interpretare a acestuia. Fotografia stopează timpul la momentul în care a avut loc scena și reține în acest fel caracterul trecător al clipei. Toate fotografiile pot fi completări la istorie și orice fotografie, în anumite condiții, poate fi folosită pentru a înlătura monopolul pe care istoria îl are asupra timpului. Când analizăm o fotografie veche, o cercetăm mai ales pentru șansa deosebită de a vedea ceea ce a fost cândva în fața ochilor fotografului.⁸ Totuși, trebuie să fim conștienți de faptul că fotografia nu reprezintă o „*emanație magică*”, ci este produsul material al unui aparat fotografic, setat să funcționeze de către fotograf într-un context particular, uneori pentru scopuri mai mult sau mai puțin clare.⁹ Actul în sine al fotografierii este o recunoaștere directă a efemerității clipei, a existenței noastre vremelnice și în cele din urmă a inevitabilității schimbării. Fotografiile sintetizează pur și simplu ceea ce a existat pentru o singură dată. Capacitatea lor evocativă, de rezumare a realității apuse, este reprezentativă în acest sens.¹⁰

Forma particulară prin care trecutul poate fi accesat și redat cu ajutorul fotografiilor constituie un element valoros pentru cunoașterea și înțelegerea istoriei. Fotografiile relevă ceea ce a fost prin intermediul vizualului, operațiune pe care textele scrise nu o pot realiza. A scrie istorie într-o lume în care există fotografii¹¹ reprezintă o altă oportunitate de a înfățișa vremurile de odinioară.

Întorcându-ne la cele șaisprezece fotografii ale noastre, cu vizita la Sighișoara a arhiducelui Carol de Habsburg și a regelui Ludwig al III-lea, trebuie să precizăm că acestea au fost grupate în trei seturi, corespunzătoare celor trei

---

⁸ John Berge, *Understanding a photograph*. Edited and introduced by Geoff Dyer, Penguin Modern Classics, 2013, p. 34-114.

⁹ John Tagg, *The Burden of Representation. Essays on Photographies and Histories*, New York, Palgrave Macmillan, 1988, p. 3.

¹⁰ Caroline Brothers, *War and Photography. A Cultural History*, London and New York, Routledge, 1997, p. XI-22.

¹¹ Elisabeth Edwards, *Thoughts on Photography and The Practice of History* în vol. *The Ethics of Seeing Photography and Twentieth-Century German History*. Edited by Jennifer Evans, Paul Betts, and Stefan-Ludwig Hoffmann, p. 24-27.

mari locații unde s-au aflat cei doi în ziua de 7 noiembrie 1916. Primul set l-am denumit *Gara Sighișoara*, cel de al doilea *Cetatea Sighișoara* și ultimul *Sighișoara - Orașul de Jos*.

Începând cu luna iunie a anului 1916, arhiducele Carol de Habsburg a devenit comandantul suprem al unei secțiuni a Frontului de Est din Primul Război Mondial și a condus mai multe armate poziționate între localitatea Brodî (aflată în V Ucrainei, regiunea Liov) și Munții Carpați. Ca îndatorire fundamentală a acestei conduceri militare, arhiducele a trebuit să verifice unitățile militare care i-au fost atribuite.¹² Inspecțiile militare au inclus și vizitele sale în orașele Transilvaniei din toamna anului 1916.

Moștenitorul tronului austro-ungar s-a aflat pentru prima dată în orașul nostru, în ziua de duminică 15 octombrie 1916. Era însoțit de generalul german Hans von Seeckt (1866-1936, al doilea șef de stat major al *Reichswehr*-ului german între anii 1920-1926). Cei doi se aflau în drum spre Brașov, pe calea ferată. Arhiducele a poposit în gara Sighișoara, unde a fost așteptat de militari, reprezentanți ai guvernului maghiar, oficialități ai comitatului Târnava Mare și ai orașului Sighișoara, precum și de șeful poliției orașului. După oprirea trenului și coborârea pe peron, arhiducele a fost salutat de către comite, care a ținut un scurt discurs.¹³ În timpul acestei opriri, arhiducele Carol de Habsburg a avut un dialog lapidar cu dr. August Leonhardt, primarul de atunci al Sighișoarei:

- „*Locuiesc sași aici?*” a întrebat moștenitorul tronului.
- „*În mare parte, Înălțimea Ta cheșaro-crăiască*” a fost răspunsul. „*Este un vechi oraș săsesc.*”
- „*Sășii au suferit mult?*”
- „*Aici, mai puțin, dar au suferit mult în Țara Bârsei.*”
- „*Este profund regretabil?*” a răspuns moștenitorul tronului. „*Sășii au fost întotdeauna atât de loiali împăratului și chiar și acum, în război, au rezistat în mod strălucit.*”¹⁴

În a doua jumătate a lunii octombrie 1916 a sosit în oraș arhiducesa Zita de Bourbon-Parma, soția moștenitorului tronului. În cele câteva ore, cât s-a

---

¹² <https://onb.digital/result/10FB7F9B> - accesat la 22 septembrie 2023.

¹³ *Bericht über die infolge des Krieges mit Rumänien angeordnete Räumung der Stadt Segesvár (Schäßburg)*. Erstattet in der Stadtvertretungssitzung am 18. Dezember 1916 vom Bürgermeister Dr. August Leonhardt. (Gedruckt über Beschluß der Stadtvertretung). Buchdruckerei W. Krafft, Segesvár (Schäßburg), 1917. [Raport cu privire la evacuarea orașului Sighișoara ordonată ca urmare a războiului cu România. Susținut de către primarul Dr. August Leonhardt la ședința consiliului orașenesc din 18 decembrie 1916. (Tipărit prin hotărârea consiliului local). Tipografia W. Krafft, Segesvár (Schäßburg), 1917], p. 24. Mai departe abreviat *Bericht*.

¹⁴ *Idem*, p. 25.

aflat la Sighișoara, a inspectat clădirea care a adăpostit în noiembrie 1916 Cartierul General al arhiducelui Carol de Habsburg. Apoi a vizitat Muzeul „*Alt-Schäßsburg*” și a ajuns până pe *Schulberg/Dealul Școlii*, însoțită fiind doar de suita sa.¹⁵

Însemnările din epocă ne menționează prezența arhiducelui Carol de Habsburg la Sibiu în luna octombrie 1916, iar în perioada 28 octombrie – 3 noiembrie la Cluj. De aici, a ajuns la Petroșani pe 5 noiembrie,¹⁶ iar în 6 noiembrie 1916 a sosit pentru a doua oară la Sighișoara, de data aceasta împreună cu soția sa și pentru o ședere de mai multe zile.¹⁷

Locuitorii Sighișoarei și-au decorat casele în mod festiv pentru această vizită specială. La sosirea arhiducelui în gară nu a existat nici o recepție, acesta deplasându-se mai întâi în Cetate, de unde, privind în jur, a spus cu voce tare „*Sehr schön, sehr schön!*” / „*Foarte frumos, foarte frumos!*”. De aici a plecat, în uralele populației, spre imobilul din *Martin Eisenberggasse/Str. Justiției nr. 7*, unde fusese stabilită locuința sa temporară. Surse contemporane vizitei semnalau încartiruirea în oraș a aproximativ 120 de ofițeri austro-ungari și germani, alături de 1000 de soldați austro-ungari și 150 germani.¹⁸

În cea de a doua jumătate a lunii octombrie 1916, când arhiducele Carol și regele Bavariei se aflau în Transilvania, armata Regatului României era în război cu Puterile Centrale și se duceau lupte pe aliniamentul Orșova-Vatra Dornei. Cu ajutorul *Reich*-ului german, cea mai mare parte a Transilvaniei va fi repusă sub controlul militar austro-ungar.¹⁹

Pe 21 noiembrie 1916, după vizita arhiducelui la Sighișoara, împăratul Franz Joseph se stingea din viață. Acesta avea 86 de ani și condusese destinele imperiului său timp de 68 de ani. Arhiducele Carol, în vârstă de 29 de ani, i-a urmat la tron și a fost încoronat ca împărat cu numele de Carol I al Austriei și ca rege al Ungariei cu numele de Carol al IV-lea.

Paisprezece dintre fotografiile care apar în anexele lucrării noastre provin din *Colecția de Imagini Digitale a Bibliotecii Naționale a Austriei* dedicată Sighișoarei în Primului Război Mondial²⁰ și două din surse editate.²¹ Fotografiile

---

¹⁵ *Bericht*, p. 25.

¹⁶ <https://europecentenary.eu/the-1916-visit-to-cluj-of-the-future-emperor-charles-i-of-austria/> - accesat la 3 mai 2023.

¹⁷ *Bericht*, p. 25.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ <https://europecentenary.eu/the-1916-visit-to-cluj-of-the-future-emperor-charles-i-of-austria/> - accesat la 3 mai 2023.

²⁰ **Anexa I, foto 1** - <https://onb.digital/result/10D3DCF1>; **foto 2** - <https://onb.digital/result/10FB7F4E>; **foto 3** - <https://onb.digital/result/10D3DCE8>; **foto 4** - <https://onb.digital/result/10FB7F57>; **foto 5** - <https://onb.digital/result/10FB7F60>; **foto 6** -

au fost realizate de *Biroul Fotografic din Viena al Cartierului General de Presă de Război*. Unele dintre fotografiile cu moștenitorul tronului au fost făcute de către Heinrich Schumann (1888-1963), fotograf oficial al curții imperiale de la Viena. Acesta l-a însoțit pe arhiducele Carol în vizitele sale de pe front.

Primul set de fotografii (***Gara Sighișoara***, vezi ***Anexa I*** de la sfârșitul lucrării noastre) este alcătuit din 6 imagini, făcute în 7 noiembrie 1916 și îi prezintă pe regele Bavariei și arhiducele Carol, îmbrăcați în uniforma militară, în gara orașului nostru.²² Fotografiile 1 și 2 îi au în prim plan pe cei doi lideri politici și militari. Cei doi primesc onorul gărzii militare aflate pe peronul gării și salută militărește. Apoi trec în revistă efectivele gărzii de onoare alcătuită din soldați ai trupelor austro-ungare, poziționați pe două rânduri. Comandantul gărzii, care a mânuit sabia pentru onor, îi însoțește de la distanță pe cei doi oaspeți importanți. În partea stângă a imaginii, în planul îndepărtat se pot observa civili prezenți la acest moment solemn, respectiv ofițerii austro-ungari, care se salută cu ofițerii germani din delegație. Clădirea gării a fost decorată cu ramuri verzi de brad, la care s-au adăugat 6 drapele în culorile Ungariei (roșu-alb-verde) și în cele ale Bavariei (alb - albastru deschis). Se mai poate observa în imagine denumirea gării în limba maghiară - Segesvár. Regele Bavariei, Ludwig al III-lea a vizitat la 7 noiembrie 1916 Comandamentul Grupului de Armate de la Sighișoara, călătorind împreună cu fostul ministru comun de externe al Austro-Ungariei (1912-1915), contele Leopold Berchtold.

Imaginile 3, 4 și 5 din acest set au surprins etapele deplasării regelui și arhiducelui prin fața ofițerilor austro-ungari, respectiv germani și salutul militar al celor din urmă, urmat de strângerea mâinilor. Ofițerii germani sunt ușor de identificat datorită căștii lor militare specifice, cu vârful ascuțit - *Pickelhaube*. Atât ofițerii germani, cât și cei austro-ungari purtau câte o sabie la uniformă caracteristică armatei lor. Din aceste imagini se poate înțelege cu ușurință că la 7

<https://onb.digital/result/10FB7F79>. ***Anexa II, foto 1*** - <https://onb.digital/result/10FB7F82>; ***foto 3*** - <https://onb.digital/result/10FB7FBC>; ***foto 4*** - <https://onb.digital/result/10FB7FC5>; ***foto 5*** - <https://onb.digital/result/10FB7FDE>; ***foto 6*** - <https://onb.digital/result/10FB7FE7>; ***Anexa III, foto 2*** - <https://onb.digital/result/10FB7FF0>; ***foto 3*** - <https://onb.digital/result/10FB7F9B>; ***foto 4*** - <https://onb.digital/result/10FB7FA3>. Toate imaginile au fost accesate la data de 22 decembrie 2022.

²¹ ***Anexa II, foto 2*** - *imaginea/Abb. 154* în vol. *Bildband Schässburg – Sighișoara – Segesvár aus Vergangenheit und Gegenwart*. Herausgeber: Heinz Brandsch, Heinz Heltmann, Walter Lingner, Verlag: Albersdruck GMBH & CO KG, Düsseldorf, 2003, p. 133; ***Anexa III, foto 1, imaginea/Abb. 59*** în vol. *Schäßburg. Bild einer siebenbürgischen Stadt*. Herausgegeben von Hans-Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Thaur bei Innsbruck: Wort und Welt Verlag, 1994, p. 80.

²² *Bericht*, p. 26.

noiembrie 1916, cel care sosea de fapt la Sighișoara, era regele Bavariei, Ludwig al III-lea, și nu arhiducele Carol, care se afla deja în oraș din ziua anterioară. În aceste imagini arhiducele doar îl însoțea pe rege la acest ceremonial, în calitate de gazdă. Astfel putem afirma că ceremonia de primire din gară a fost pregătită pentru vizita regelui Bavariei.

Ultima fotografie a setului, intitulat de noi *Gara Sighișoara*, a capturat în prim plan chipul bătrânului rege bavarez. Acesta avea 71 de ani, purta ochelari de vedere alături de celebra cască militară *Pickelhaube* și privea în mod direct către obiectivul aparatului de fotografiat. În acest fel ni s-a păstrat până astăzi o imagine cunoscută a chipului regelui Ludwig al III-lea. Se pot identifica în prim plan regele și arhiducele alături de câțiva ofițeri ai celor două armate, iar în partea stângă membrii gărzii de onoare.

Al doilea set (***Cetatea Sighișoara***, vezi ***Anexa II***) cuprinde tot 6 fotografii și are în cadru primirea regelui Ludwig al III-lea în Cetatea Sighișoara de către oficialitățile civile ale comitatului Târnava Mare și ale orașului și vizita acestuia prin Cetate, la Biserica din Deal și Biserica Mănăstirii, respectiv la Muzeul „*Alt-Schäßburg*” din Turnul cu Ceas. În prima imagine a setului îi putem vedea pe rege și pe arhiduce într-o mașină decapotabilă de epocă, în drum spre Cetate. În fundal se pot observa câțiva ofițeri și civili, iar în spate de tot fumul unei locomotive cu aburi din gara Sighișoara. Aflați pe locurile din spate ale mașinii, regele și arhiducele par a fi relaxați, fiecare schițând câte un zâmbet.

A doua imagine a setului este reprezentativă pentru istoria noastră locală - regele Ludwig al III-lea al Bavariei era întâmpinat și salutat în mod oficial în *Burgplatz/Piața Cetății* de către autoritățile civile ale Comitatului Târnava Mare și de cele ale orașului Sighișoara. Cu această ocazie au fost rostite câteva cuvinte de bun venit, în limba maghiară de către comite și în limba germană de către primarul orașului Sighișoara din acea perioadă, dr. August Leonhardt.²³ Regele le-a mulțumit și le-a strâns mâna. Grupul celor cinci oficiali civili, din care făceau parte comitele și primarul, purta mănuși și în semn de respect față de rege își scosese jobenurile. Regele era însoțit de ofițerii săi apropiați. De jur împrejurul acestuia și a oficialităților locale exista o mare de oameni, compusă din copii, femei și bărbați de diferite vârste și din diverse categorii sociale. Se aflau, de asemenea, oameni curioși chiar și în cele șase ferestre ale Casei cu Cerb, împodobită de sărbătoare.

În cel de al treilea cadru, fotograful a surprins delegația oficială deplasându-se pe *Schulgasse/Str. Școlii* către Scara Acoperită pentru a vizita

---

²³ Primarul dr. August Leonhardt a condus destinele orașului Sighișoara timp de 21 de ani, între 1910-1931.

Biserica din Deal. În preajma regelui se aflau ministrul de război bavarez, generalul german Hans von Seeckt, fostul ministru de externe austro-ungar, contele Leopold Berchtold și lordul șambelan al moștenitorului tronului. Grupul de oficialități civile și militare era condus de vicecomite și de primar. În spate se vede mașina decapotabilă cu care acesta a ajuns în Cetate, probabil împreună cu arhiducele Carol, care nu apare în imagine. În fundal și în partea stângă a imaginii au fost capturate și mulțimile curioase de oameni, aflate în Cetate pentru întâmpinarea regelui. Tot pe stânga se poate distinge fațada clădirii din Piața Cetății nr. 4 de astăzi, care fusese și ea pavozată în mod festiv pentru această vizită memorabilă.

Cea de a patra imagine a setului 2 l-a înregistrat pe regele Bavariei parcurgând drumul de pe latura de sud a Bisericii din Deal, după ce vizitate interiorul acesteia. Observăm că îl însoțesc doar trei oficialități civile, cu jobene, un polițist și 12 ofițeri. Ludwig al III-lea pare a asculta cu interes cuvintele oficialului din dreapta. După ce au vizitat Biserica din Deal, membrii delegației s-au deplasat în jurul Școlii din Deal, unde erau încartiruite trupe militare. În această locație se pare că nu a fost permis accesul publicului.

A cincea imagine ni-l prezintă pe rege, la ieșirea din Scara Acoperită, alături de oficialități și de ofițeri, îndreptându-se spre Biserica Mănăstirii. Fațada Scării Acoperite a fost și ea împodobită cu flori și ramuri verzi, iar de o parte și de alta s-au așezat draperiile Bavariei și cel al Ungariei. În dreapta imaginii un polițist saluta respectuos, iar în spatele lui, copiii priveau curioși delegația regelui. În această imagine atrage atenția vechiul paviment stradal, existent odinioară pe Str. Școlii!

Ultima fotografie din setul *Cetatea Sighișoara* ni-l prezintă pe regele Bavariei ieșind din Biserica Mănăstirii Dominicane împreună cu ofițerii germani și oficialitățile civile. Din nou, bătrânul rege privește spre fotograf. La configurația stradală din fața portalului de vest a Bisericii Mănăstirii, diferită de cea de astăzi, se adăugau doi pomișori în partea stângă și dreaptă a intrării în biserică. Deși nu dispunem de fotografia, știm că în continuare, bătrânul rege bavarez a ajuns la Turnul cu Ceas, unde delegația a fost preluată de custodele de atunci al muzeului sighișorean, dr. Josef Bacon (1857-1941) și au vizitat împreună *Muzeul Alt-Schäßsburg*. Din declarațiile contemporanilor, regele a urcat și a coborât scările abrupte ale Turnului cu Ceas cu o vioiciune uimitoare pentru vârsta sa (avea 71 de ani). De aici, s-a îndreptat către Biserica Romano-Catolică din Cetate, parcurgând traseul promenadei Cetății, aflat în exteriorul zidurilor. În apropiere de biserica catolică, regele a auzit urale în Piața Cetății, unde se afla arhiducele Carol. Acesta s-a apropiat de rege și luând poziția de drepti i-a dat

raportul militar. Au discutat câteva minute, după care arhiducele și-a luat la revedere de la bătrânul rege cu un salut, urmat de o plecăciune. Grupul regelui a vizitat apoi Biserica Romano-Catolică.²⁴

La dorința expresă a lui Ludwig al III-lea, delegația a parcurs pe jos traseul de la Biserica Romano-Catolică prin *Burgplatz* către Turnul cu Ceas, pe care regele l-a privit pentru ultima dată, apreciind foarte mult remarcabila construcție. Regele bavarez a coborât din Cetate pe sub Turnul cu Ceas, a parcurs *Turmgaſse/Str. Turnului* și *Marktplatz-ul/Parcul Unirii* de astăzi și s-a îndreptat spre locul încartiruirii sale la Sighișoara, casa din *Spitalsgasse* (astăzi *Str. Ilarie Chendi nr. 14*). Dorim să adăugăm aici că în după amiaza zilei de 7 noiembrie 1916 regele Bavariei și arhiducele Carol, împreună cu anturajul lor, au mai întreprins o vizită, la cetatea fortificată din satul Apold (Trapold),²⁵ fiind conduși de vicecomitele comitatului Târnava Mare.²⁶

Ultimul set de fotografii (*Sighișoara - Orașul de Jos*, vezi *Anexa III*) numără doar 4 fotografii. Prima imagine îl înfățișează pe regele Bavariei mergând pe jos, prin vechiul *Marktplatz*, alături de doi oficiali locali și de ofițeri ai armatei germane, respectiv ai armatei austro-ungare. Regele nu este însoțit de arhiducele Carol, cum se credea până acum. Arhiducele Carol nu se află în această imagine, chiar dacă persoana cu joben din stânga purta mustață, asemenea moștenitorului tronului austro-ungar. Având în vedere faptul că Austro-Ungaria era în război, arhiducele Carol a purtat aproape tot timpul o uniformă militară austriacă. În toate vizitele și inspecțiile sale militare din Transilvania, în calitate de comandant suprem al armatelor din Transilvania, a îmbrăcat o uniformă militară de ofițer austriac. L-am văzut în această uniformă în fotografiile din setul 1, în momentul sosirii regelui Bavariei în gara Sighișoara și în fotografia nr. 1 din setul al doilea, când cei doi lideri politici și militari se aflau pe locurile din spate ale mașinii decapotabile. Revenind la imaginea de față, regele Bavariei saluta lumea prezentă cu mâna dreaptă ridicată în dreptul căștii sale *Pickelhaube* și privea către obiectivul aparatului de fotografiat. Împreună cu delegația sa a străbătut *Marktplatz-ul*, mergând paralel cu calea ferată cu ecartament îngust Sighișoara-Agnita-Sibiu. De aici s-a îndreptat către locuința sa militară din Sighișoara, casa din *Spitalsgasse*. În fundalul imaginii se vede impunătoarea Casă a Meșteșugarilor din Sighișoara, iar pe dreapta, clădirea magazinului comerciantului *Johann Baptist Teutsch*, astăzi *Hotelul Central Park* (Piața Hermann Oberth nr. 25).

---

²⁴ *Bericht*, p. 27.

²⁵ Localitate aflată la 16km depărtare de orașul Sighișoara, astăzi pe DJ 106 spre Agnita.

²⁶ *Bericht*, p. 27.

A doua imagine din acest ultim set ne înfățișează imobilul din Sighișoara, care a adăpostit Cartierul General al arhiducelui Carol, cu un drapel uriaș fluturând la nivelul superior. Reședința temporară (6-11 noiembrie 1916) a arhiducelui Carol a fost clădirea Băncii Austro-Ungare (1913), situată în *Martin Einseburgergasse/Str. Justiției nr. 7* de astăzi. În fața impresionantului edificiu patru soldați austro-ungari executau serviciul de gardă. Am putut identifica în imagine, chiar și un post de santinelă situat în partea stângă a porții principale. În imagine se conturează și o parte din vechiul traseu al căii ferate înguste, care străbătea orașul Sighișoara înspre Agnita și Sibiu.

În fotografia numărul 3, regele Bavariei era prezent în fața clădirii care l-a găzduit la Sighișoara, așteptând sosirea contelui Leopold Berchtold. Remarcăm salutul militar al ofițerilor prezenți, steagul bavarez în partea stângă a clădirii, ornamentele din ramuri de brad și nu în ultimul rând covorul de la intrare.

Ultima imagine a setului are legătură cu cea de dinainte și ni-l înfățișează pe rege, în mașina decapotabilă, împreună cu Leopold Berchtold, fostul ministrul comun de externe al Imperiului Austro-Ungar. Cei doi ocupau locurile din spate, iar șoferul militar al mașinii era însoțit în stânga de un aghiotant. Mașina decapotabilă din această fotografie pare a fi același automobil care l-a transportat pe rege de la gară în *Burgplatz*. Regele Bavariei a părăsit Sighișoara în seara zilei de 7 noiembrie 1916.

Din aceste imagini am putut constata cum fotografiile din 1916 pot deveni instrumente valoroase pentru reflectarea istoriei unui episod din Primului Război Mondial, petrecut în orașul de pe râul Târnava Mare, în urmă cu 107 ani. Într-una din lucrările sale, cercetătoarea britanică Elisabeth Edwards²⁷ chestiona modalitatea prin care fotografiile reușesc să schimbe întreaga noastră relație cu trecutul, pe care îl traduc în expresii noi prin manifestarea iluziei trăirii unei experiențe istorice, la vederea lor. Se pare că seducția, magia și potențialul imaginilor fotografice vechi sunt încorporate în această experiență. Fotografia, precum căile ferate, vapoarele cu aburi sau telegraful, a constituit una din tehnologiile sec. al XIX-lea, care a intervenit major asupra percepției timpului și a spațiului²⁸ și a transformat modul de raportare a oamenilor față de aceste două coordonate fundamentale ale vieții.

Contextul istoric al realizării acestor fotografii l-a constituit Primul Război Mondial, respectiv existența frontului de est din Transilvania. Începând

---

²⁷ Elisabeth Edwards, *Photographs and The Practice of History. A Short Primer*, Bloomsbury Academic, London 2022, p. X.

²⁸https://www.moma.org/learn/moma_learning/themes/photography/the-photographic-record/ - accesat la 28 februarie 2023.

cu luna octombrie 1916, după ce trupele armatei române au fost respinse și s-au retras dincolo de Carpați, armatele austro-ungare și cele ale *Reich*-ului german erau în Transilvania. În această conjunctură militară, prezența celor doi conducători politici și militari alături de populație a fost considerată de o însemnătate aparte pentru contemporani. Credem că sensul simbolic al acestor imagini s-a schimbat de-a lungul istoriei, aceasta fiind dependent în mare măsură de *cine* le-a privit, *când* le-a privit și nu în ultimul rând, de locul de *unde* le-a privit!²⁹

În scurta noastră prezentare am ținut seama de principalul motiv pentru care aceste fotografii au fost realizate - acela de a susține propaganda de război a Imperiului Austro-Ungar, care s-a bucurat în mod nemijlocit de sprijinul armatei imperiale germane. Imaginile noastre au fost executate și pentru a indica unei părți a locuitorilor Transilvaniei că nu erau singuri în Marele Război. Prezența celor doi lideri politici și militari în mijlocul lor a fost considerată de importanță majoră pentru destinele lor viitoare.

Fără indicarea acestui complex context istoric, politic și militar toate aceste fotografii puteau fi interesante pentru cel care le privea, însă nu aveau un caracter documentar și nici nu erau informative sau evocative. Nu putem nega faptul că de-a lungul timpului au existat și fotografii care au fost realizate fără vreo intenție documentară pentru a manipula opinia publică sau pentru a servi unor scopuri particulare.³⁰

Pentru câteva momente aceste instantanee, ale vizitei celor două capete încoronate, ne-au transpus în vremurile de altă dată și ne-au permis să fim față în față cu istoria dinamică și dureroasă ai acelor ani. Participanți tăcuți la istorie, fotografiile reprezintă indicii pentru ceea ce nu a putut fi exprimat în cuvinte și permit posterității racordarea la sensibilitatea colectivă a Primului Război Mondial din Transilvania. Mărturia lor este cu atât mai prețioasă cu cât avem de a face cu înregistrarea pe peliculă a ceremonialului și a vizitei propriu-zise de la Sighișoara a moștenitorului tronului Imperiului Austro-Ungar și a regelui Bavariei.

Istoria capturată în fotografii, asemenea istoriei pictate sau istoriei scrise, este un act subiectiv de interpretare a trecutului.³¹ Astăzi, în jurul nostru există o mulțime de fotografii și tot astăzi, aceste imagini se metamorfozează, sub ochii noștri, în istorie. Din păcate nu „citim” îndeajuns fotografiile și nu le interpretăm ca obiecte care aparțin vremurilor apuse și foarte rar ne slujim de

---

²⁹ <https://www.williamcronon.net/researching/images.htm> - accesat la 27 februarie 2023.

³⁰ <https://alphahistory.com/analysing-images/> - accesat la 28 februarie 2023.

³¹ Peter Burke, *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*, London, Reaktion Book, 2001, p. 13-31, 81-83, 140, 157-159, 177, 184-185, 187.

ele ca artefacte istorice pentru a construi un discurs istoric sau pentru a înțelege ceea ce s-a întâmplat odinioară. Dacă strădania și consecvența noastră ar fi mai durabilă în această direcție am putea să îi cunoaștem mai bine pe cei care le-au creat, pe oamenii sau evenimentele istorice pe care le-au imprimat și nu în ultimul rând pe cei care s-au folosit de ele pentru anumite scopuri. Toate artefactele istorice constituie moșteniri palpabile ale vieții din trecut și conservă în ele o parte însemnată din experiența istorică a umanității.³²

Dorim să încheiem expunerea noastră prin a afirma că specialiștii din muzee sau arhive au fost întotdeauna creatori de istorie publică. Însă perseverența acestora de a face istoria cunoscută s-a concretizat de cele mai multe ori doar în urma contactului direct și a cercetării efective a diverselor obiecte produse de activitatea umană.³³ Privirea cu admirație a relicvelor trecutului nu este suficientă pentru a înțelege adevărata lor însemnătate pentru scrierea istoriei.

În atelierul istoricului orice artefact de odinioară are capacitatea de a deveni un eveniment istoric, dar spre deosebire de acesta din urmă, artefactul încă mai există fizic în colecțiile muzeelor și arhivelor³⁴ și poate depune mărturie oricând în legătură cu acel eveniment istoric.

**PHOTOGRAPHY AND HISTORY. THE VISIT FROM SIGHISOARA OF THE
HEIR TO THE AUSTRO-HUNGARIAN THRONE AND THE KING OF
BAVARIA (NOVEMBER 1916)
(Abstract)**

The present work aims to present the photographs of the visit of Archduke Charles of Habsburg and King Ludwig III of Bavaria to Sighisoara on 7 November 1916. After pointing out some major stages in the history of photography and the importance of photography as a documentary source, the paper analyzed the photographs of the visit of the heir to the Austro-Hungarian throne and the Bavarian king to Sighisoara. Finally, it emphasized the importance of old photographs for writing history.

Photography has always been associated with the idea of history because it preserves for posterity the appearance of an event or person from the second half of the 19th and 20th

---

³² Steven Lubar, W. David Kingery, *Introduction* la vol. *History from things. Essays on Material Culture*. Edited by Steven Lubar and W. David Kingery, Smithsonian Institution Press, Washington and London, 1993 (Variantă electronică Kindle). Mai departe abreviat *History of things*.

³³ Leonie Hannan, Sarah Longair, *History through Material Culture*, Manchester University Press, 2017 (Variantă electronică Kindle).

³⁴ Jules David Prown, *The Truth of Material Culture: History or Fiction?* în vol. *History from things*.

centuries. Photography stops time at the moment the scene took place and thus records the ephemerality of the moment. All photographs can be possible additions to history and any photograph, under certain conditions, can be used to remove the monopoly that history has on time. Fourteen of the photographs in our appendices come from *The Digital Image Collection of the Austrian National Library* and two from published sources.

In our brief analysis we have considered the main reason why these photographs were taken - to support the war propaganda of the Austro-Hungarian Empire, which enjoyed the direct support of the Imperial German Army. We believe that the symbolic value of these images has changed throughout history, depending to a large extent on *who* looked at them, *when* they looked at them, and not least *where* they looked at them from.

All historical artefacts are tangible legacies of the past and preserve a significant part of humanity's historical experience, which is made available to us through direct examination.

Annex I - Sighisoara Railway Station: photo 1 - King Ludwig III of Bavaria, seconded by Archduke Charles of Habsburg, reviews the military guard that honored him at the railway station (a); **photo 2** - King Ludwig III of Bavaria, seconded by Archduke Charles of Habsburg, reviews the military guard that honored him at the railway station (b); **photo 3** - The King of Bavaria accompanied by Archduke Charles of Habsburg, greets Austro-Hungarian and German officers at the railway station (a); **photo 4** - The King of Bavaria accompanied by Archduke Charles of Habsburg, greets Austro-Hungarian and German officers at the railway station (b); **photo 5** - Ludwig III looking towards the camera at Sighisoara railway station. Behind him Archduke Charles of Habsburg in military uniform; **photo 6** - Ludwig III greeting German and Austro-Hungarian officers. Behind him Archduke Charles.

Annex II – Sighisoara Fortress: photo 1 - Ludwig III and Archduke Charles of Habsburg in the convertible car; **photo 2** - Meeting of King Ludwig III with mayor Dr. August Leonhardt in *Burgplatz*; **photo 3** - Delegation of the King of Bavaria and local officials on School Street; **photo 4** - King of Bavaria on the south side of The Church from the Hill; **photo 5** - Ludwig III in front of the west portal of The Monastery Church; **photo 6** - The King of Bavaria at the exit from The Covered Staircase.

Annex III - Sighisoara - Lower Town: photo 1 - The King of Bavaria with local officials in *Marktplatz*; **photo 2** - Headquarters of Archduke Charles in Sighisoara (former building of the Austro-Hungarian Bank); **photo 3** - The King of Bavaria in front of his military residence in Sighisoara; **photo 4** - Ludwig III with Leopold Berchtold, former joint foreign minister of the Austro-Hungarian Empire (1912-1915).

Cuvinte cheie: fotografie, Sighișoara, Primul Război Mondial, Arhiducele Carol de Habsburg, regele Bavariei Ludwig al III-lea.

Keywords: photography, Sighisoara, World War I, Archduke Charles of Habsburg, King Ludwig III of Bavaria.

ANEXA I - Gara Sighișoara.

Foto 1 – Regele Bavariei, Ludwig al III-lea, secondat de arhiducele Carol de Habsburg, trece în revistă garda militară care i-a dat onorul în gară (a).

Foto 2 – Regele Bavariei, Ludwig al III-lea, alături de arhiducele Carol de Habsburg, trece în revistă garda militară care i-a dat onorul în gară (b).

Foto 3 – Regele Bavariei însoțit de arhiducele Carol de Habsburg, salută ofițerii austro-ungari și germani din gară (a).

Foto 4 - Regele Bavariei, secondat de arhiducele Carol de Habsburg, salută ofițerii austro-ungari și germani din gară (b).

Foto 5 – Ludwīg al III-lea privind spre aparatul de fotografiat în gara Sighișoara.
În spatele lui arhiducele Carol de Habsburg în uniformă militară.

Foto 6 – Ludwīg al III-lea salutând ofițerii germani și austro-ungari.
În spatele lui arhiducele Carol.

ANEXA II - Cetatea Sighișoara.

Foto 1 – Ludwig al III-lea și arhiducele Carol de Habsburg în mașina decapotabilă.

Foto 2 – Întâlnirea regelui Ludwig al III-lea cu primarul dr. August Leonhardt în *Burgplatz*.

Foto 3 – Delegația regelui Bavariei și a oficialităților locale pe Str. Școlii.

Foto 4 – Regele Bavariei pe latura de sud a Bisericii din Deal.

Foto 5 – Ludwlg al III-lea în fața portalului de vest al Bisericii Mănăstirii.

Foto 6 – Regele Bavariei la ieșirea din Scara Acoperită.

ANEXA III - Sighișoara - Orașul de Jos.

Foto 1 – Regele Bavariei alături de oficialitățile locale în *Marketplatz*.

Foto 2 – Cartierul General al arhiducelui Carol la Sighișoara (fosta clădire a Băncii Austro-Ungare).

Foto 3 – Regele Bavariei în fața locuinței sale militare de la Sighișoara.

Foto 4 – Ludwig al III-lea și Leopold Berchtold, fostul ministrul comun de externe al Imperiului Austro-Ungar (1912-1915).